

Investigating the Effect of Investors' Sentiment and Institutional Investors' Inattention on Audit Risk Considering the Moderating Role of Audit Quality

Mahdi Filsaraei^{1*}, Fatemeh Safaei Mohammadi²

Received: 2025/06/21

Accepted: 2025/08/29

Research Paper

Abstract

The present study seeks to investigate the effect of investor sentiment and institutional investors' inattention on audit risk by considering the moderating role of audit quality in companies listed on the Tehran Stock Exchange. For this purpose, a sample of 137 companies listed on the Tehran Stock Exchange from 2015 to 2023 were selected to test the research hypotheses using the systematic elimination method. Multiple regression and Eviews10 software were used to analyze the data and test the hypotheses. The findings indicate that there is a positive and significant relationship between investor sentiment and audit risk. There is also a positive and significant relationship between institutional investors' inattention and audit risk. On the other hand, audit quality weakens the relationship between investor sentiment and institutional investors' inattention and audit risk. There is an undeniable need to examine the interaction between investor behavioral variables and audit performance, especially in the context of emerging markets such as Iran. Such research can help regulatory agencies, auditors, financial managers, and policymakers to have a more accurate understanding of the behavioral roots of audit risk fluctuations and provide appropriate solutions to improve the quality of financial reporting and enhance investor confidence.

Keywords: Investor Sentiment, Institutional Investor Inattention, Audit Risk, Audit Quality.

JEL classification: M42, G40

Background and Purpose: The present research aims to investigate the effect of investor's sentiments and institutional investors inattention on audit risk, considering the moderating role of audit quality in companies listed on the Tehran Stock Exchange.

Methodology: This research is applied and follows a causal-post-event design. The statistical population includes all companies listed on the Tehran Stock Exchange from 2015 to 2023, and samples were selected based on systematic elimination and screening sampling. For this purpose, a sample of 137 companies listed on the Tehran Stock Exchange was chosen. Data analysis and hypothesis testing were conducted using multiple regression and Eviews10 software.

1. Assistant Professor, Department of Accounting, Hakim Toos Higher Education institute, Mashhad, Iran (Author Corresponding) (m.filsaraei@hakimtoos.ac.ir)

2. Department of Accounting, Hakim Toos Higher Education institute, Mashhad, Iran (Safaeefatemeh75@gmail.com)

Findings: The findings indicate that there is a significant positive relationship between investor sentiments and audit risk. Additionally, there is a significant positive relationship between the institutional investor's inattention and audit risk. Furthermore, audit quality moderates the relationship between investor sentiments, the institutional investor's inattention, and audit risk.

Discussion: There is an undeniable need to explore the interaction between behavioral variables of investors and audit performance, especially in emerging markets like Iran. Such research can assist regulatory organizations, auditors, financial managers, and policymakers in gaining a more precise understanding of the behavioral roots of audit risk fluctuations and provide suitable solutions to improve the quality of financial reporting and enhance investor confidence. As investor sentiments increase, particularly sentiments such as excessive optimism, buying excitement, or fear of missing out, audit risk also rises. This positive and significant relationship is defined such that the more investor sentiments are influenced by market emotions, the more likely auditors are to encounter distortions, concealments, or errors in companies' financial reports. In fact, during periods of high market sentiment, companies may attempt to meet optimistic investor expectations, even if their actual performance is weaker. This can lead companies to flexible accounting judgments or even manipulate financial information.

The existence of a significant positive relationship between the institutional investor's inattention and audit risk means that the less institutional investors (such as pension funds, insurance companies, banks, and other professional financial institutions) properly perform their supervisory role or are more passive in evaluating companies' financial performance and information transparency, the higher the likelihood of errors and fraud in companies' information, leading to increased audit risk. From the perspective of agency theory, managers (as agents) tend to prioritize their personal interests over those of the owners (shareholders) in the absence of adequate oversight. Institutional investors, due to their informational resources, expertise, and strong control incentives, can play a significant role in reducing the conflict of interest between managers and owners. However, when these investors are indifferent or passive, it creates the necessary space for opportunistic behavior by managers. As a result, the likelihood of distortion in financial reporting increases, leading to heightened audit risk. Additionally, high-quality auditing can reduce or even neutralize the effect of investor sentiments on audit risk. In other words, when the auditing process is conducted with greater accuracy and professionalism, the effects of investor sentiments and emotions on financial reporting and risk assessment will be less pronounced. In reality, investor sentiments are often dependent on market fluctuations, rumors, or news related to companies, which can lead to emotional reactions and irrational decisions. These sentiments may cause unrealistic changes in stock prices or financial analyses. However, with quality auditing, auditors can correct these fluctuations and sentiments using stringent standards and a scientific approach, preventing the issuance of financial reports influenced by emotions.

Ultimately, when a high-quality audit is conducted, it can mitigate the negative effects of institutional investors inattention on audit risk. In other words, if institutional investors are negligent in supervising and accurately evaluating companies, but the auditing process is carried out effectively and professionally, audit risks will still decrease, and inattention of these investors will have less effect on the accuracy and reliability of financial reports. In fact, when audit quality is high, auditors conduct independent oversight of companies' financial operations by strictly adhering to standards and scientific methods. This independent oversight can compensate for the negative effects of institutional investor's inattention.

Because even if institutional investors fail to oversee companies adequately, auditors can utilize their skills and expertise to identify and rectify financial and accounting risks.

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by [Islamic Azad University, Isfahan \(Khorasgan\) Branch](#). This article is an open access article licensed under the [Creative Commons Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)](#)

بررسی تأثیر احساسات سرمایه‌گذاران و بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی بر ریسک حسابرسی با در نظر گرفتن نقش تعدیلگری کیفیت حسابرسی

مهدی فیل‌سرائی^{۱*}، فاطمه صفایی محمدی^۲

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۷

چکیده

پژوهش حاضر به دنبال بررسی تأثیر احساسات سرمایه‌گذاران و بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی بر ریسک حسابرسی با در نظر گرفتن نقش تعدیلگری کیفیت حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. بدین منظور جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش با استفاده از روش حذف سیستماتیک، نمونه‌ای متشکل از ۱۳۷ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۲ انتخاب گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها از رگرسیون چندگانه و نرم‌افزار Eviews10 استفاده گردید. یافته‌های به‌دست‌آمده حاکی از آن است که بین احساسات سرمایه‌گذاران و ریسک حسابرسی و بین بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی و ریسک حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. از طرفی کیفیت حسابرسی رابطه بین احساسات سرمایه‌گذاران و بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی و ریسک حسابرسی را تضعیف می‌کند. بررسی تعامل بین متغیرهای رفتاری سرمایه‌گذاران و عملکرد حسابرسی، به‌ویژه در بستر بازارهای نوظهور مانند ایران، ضرورتی انکارناپذیر است. چنین تحقیقاتی می‌تواند به نهادهای نظارتی، حسابسان، مدیران مالی و سیاست‌گذاران کمک کند تا درک دقیق‌تری از ریشه‌های رفتاری نوسانات ریسک حسابرسی داشته باشند و راهکارهای مناسبی برای بهبود کیفیت گزارشگری مالی و ارتقای اعتماد سرمایه‌گذاران ارائه دهند.

واژه‌های کلیدی: احساسات سرمایه‌گذاران، بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی، ریسک حسابرسی، کیفیت حسابرسی
طبقه‌بندی موضوعی: G40، M42

^۱. استادیار، گروه حسابداری، مؤسسه آموزش عالی حکیم طوس، مشهد، ایران (نویسنده مسئول) (m.filsaraei@hakimtoos.ac.ir)

^۲. گروه حسابداری، مؤسسه آموزش عالی حکیم طوس، مشهد، ایران (Safaeefatemeh75@gmail.com)

مقدمه

در دهه‌های اخیر، بازارهای مالی به‌ویژه بورس‌های اوراق بهادار در کشورهای مختلف از جمله بورس اوراق بهادار تهران، با نوسانات قابل توجهی روبه‌رو بوده‌اند. این نوسانات نه تنها بر ارزش دارایی‌های مالی اثرگذار بوده بلکه اعتماد سرمایه‌گذاران و نیز ریسک‌های موجود در بازار را تحت‌تأثیر قرار داده است (لی و همکاران^۱، ۲۰۲۲). نوسانات و تغییرات سریع در بازارهای مالی ناشی از عواملی همچون سیاست‌های اقتصادی، بحران‌های مالی جهانی، تغییرات در میزان بهره‌ها، نوسانات میزان ارز و تحولات سیاسی و اجتماعی است. این متغیرها می‌توانند احساسات و رفتارهای سرمایه‌گذاران را تحت‌تأثیر قرار داده و تصمیم‌گیری‌های آن‌ها را به سمت هیجانات کوتاه‌مدت و تحلیل‌های غیردقیق سوق دهند. در چنین شرایطی، سرمایه‌گذاران اغلب به دنبال تصمیم‌هایی سریع و دور از تحلیل‌های دقیق و اطلاعات درست هستند (رانگ و همکاران^۲، ۲۰۱۷)، این امر می‌تواند منجر به تصمیم‌های سرمایه‌گذاری اشتباه، شایعات یا ارزیابی‌های غیرمنطقی شود. احساسات مثبت یا منفی نسبت به وضعیت کلی بازار، اخبار غیررسمی و یا شایعات می‌توانند تأثیرات زیادی بر رفتار سرمایه‌گذاران بگذارند (ژانگ و همکاران^۳، ۲۰۲۳). سرمایه‌گذاران و افرادی که به تحلیل‌های فوری و هیجانی متکی هستند، ممکن است اطلاعات نادرستی را مورد توجه قرار داده و یا درک نادرستی از وضعیت مالی شرکت‌ها پیدا کنند. در چنین شرایطی، احتمال وقوع اشتباهات حسابرسی و تقلب در گزارش‌های مالی شرکت‌ها بیشتر می‌شود که می‌تواند موجب افزایش ریسک‌های حسابرسی گردد.

از سوی دیگر ریسک حسابرسی به احتمال وجود اشتباهات در صورت‌های مالی و گزارش‌های حسابرسی اشاره دارد که این اشتباهات ممکن است به دلیل ضعف‌های داخلی در فرایند حسابرسی، بی‌دقتی حسابرسان یا حتی تقلب عمدی در گزارش‌های مالی به وجود آید (بیکر و استین^۴، ۲۰۰۴). در این میان، هرچقدر که شفافیت اطلاعات و دقت حسابرسی بیشتر باشد، احتمال وقوع این اشتباهات کاهش می‌یابد و سرمایه‌گذاران به راحتی می‌توانند تصمیم‌های بهتری اتخاذ کنند؛ به‌ویژه سرمایه‌گذاران نهادی که مسئولیت‌های مالی و قانونی بیشتری دارند، باید با اطلاعات دقیق و شفاف دست به سرمایه‌گذاری بزنند. حال اگر این سرمایه‌گذاران دچار بی‌توجهی شوند، می‌توانند ریسک حسابرسی را تحت‌تأثیر قرار دهند. یکی از مهم‌ترین این پیامدها، افزایش احتمال تقلب و اشتباهات مالی است؛ زیرا کاهش نظارت بر فرایندهای حسابرسی ممکن است مدیران را به سمت دستکاری صورت‌های مالی سوق دهد. این مسئله به تدریج کیفیت اطلاعات مالی را کاهش داده و منجر به ارائه گزارش‌های غیرشفاف می‌شود. از سوی دیگر، زمانی که سرمایه‌گذاران نهادی به این ریسک توجه نکنند، شرکت‌ها ممکن است از حسابرسانی استفاده کنند که استاندارد کمتری دارند که این امر قابلیت اتکای گزارش‌های مالی را کاهش داده و اعتماد عمومی را خدشه‌دار می‌کند (لی و همکاران، ۲۰۲۲).

بنابراین یکی از عوامل کلیدی در شفاف‌سازی وضعیت مالی شرکت‌ها و کاهش ریسک‌های حسابرسی، کیفیت حسابرسی است (براو و همکاران^۵، ۲۰۱۸). کیفیت فراوان حسابرسی شامل استفاده از روش‌های حسابرسی معتبر و ابزارهای پیشرفته برای بررسی دقیق و به‌موقع اطلاعات مالی شرکت‌ها است. حسابرسان با دقت زیاد می‌توانند از وقوع اشتباهات یا تقلب جلوگیری کرده و به این ترتیب شفافیت مالی را در بازار تقویت کنند. در نتیجه، هنگامی که کیفیت حسابرسی زیاد باشد، احتمال وقوع ریسک‌های حسابرسی کاهش می‌یابد و سرمایه‌گذاران می‌توانند با اطمینان

1. Li et al.
2. Rong et al.
3. Zhang et al.
4. Baker & Stein
5. Brav et al.

بیشتری تصمیم‌گیری کنند. به عبارت دیگر، حسابرسی‌های با کیفیت زیاد می‌توانند از تأثیرات منفی احساسات یا رفتارهای غیرمنطقی سرمایه‌گذاران جلوگیری کرده و به آن‌ها کمک کنند تا تصمیم‌های مالی براساس داده‌های دقیق‌تر و شفاف‌تر اتخاذ نمایند، اما اگر کیفیت حسابرسی اندک باشد، احتمال وقوع اشتباهات مالی و تقلب در گزارش‌های مالی بیشتر خواهد شد. در این صورت، سرمایه‌گذاران به‌ویژه کسانی که به تحلیل‌های سطحی و احساسات هیجانی خود تکیه دارند، ممکن است تصمیم‌های نادرستی بگیرند که به ضرر آن‌ها تمام شود. همچنین، نبود شفافیت و کیفیت اندک حسابرسی می‌تواند به ایجاد فضای عدم اعتماد در بازار و افزایش ریسک‌های مالی منجر شود. این وضعیت می‌تواند بازار را در معرض بی‌ثباتی قرار دهد و بر تصمیم‌های سرمایه‌گذاری تأثیر منفی بگذارد. انجام حسابرسی باکیفیت می‌تواند میزان اثرگذاری احساسات سرمایه‌گذاران بر ریسک حسابرسی را کاهش داده یا حتی خنثی کند. به عبارت دیگر، وقتی فرایند حسابرسی با دقت فراوانی انجام شود، اثر هیجان و احساسات سرمایه‌گذاران بر ارزیابی ریسک‌ها کمتر خواهد شد. در واقع احساسات سرمایه‌گذاران معمولاً به نوسانات بازار، شایعات یا اخبار مرتبط با شرکت‌ها بستگی دارند و می‌توانند باعث واکنش‌های هیجانی و تصمیم‌های غیرمنطقی شوند. این هیجانات ممکن است باعث تغییرات غیرواقعی در قیمت سهام یا تحلیل‌های مالی شوند، اما اگر حسابرسی با کیفیت انجام شود، حسابرسان با استفاده از استانداردهای دقیق و رویکرد علمی، می‌توانند این احساسات را اصلاح نموده و از طرفی ریسک حسابرسی را کاهش دهند (لی و همکاران، ۲۰۲۲). همچنین، اگر سرمایه‌گذاران نهادی نسبت به کفایت کنترل‌های داخلی وضع‌شده و انجام فعالیت‌های نظارتی در سطح شرکت‌ها بی‌توجه باشند، اما عملیات حسابرسی کارا و اثربخش انجام شود، ریسک‌های حسابرسی کاهش خواهد یافت و بی‌توجهی این سرمایه‌گذاران، آثار کمتری بر احتمال تقلب و اشتباهات مالی ناشی از سوء استفاده‌های مدیران به دلیل نابرابری اطلاعات خواهد داشت. درواقع وقتی کیفیت حسابرسی زیاد باشد، حسابرسان با رعایت دقیق استانداردها و روش‌های علمی، نظارت مستقلى بر عملیات مالی شرکت‌ها انجام داده که نتیجه آن می‌تواند آثار منفی بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی را جبران کند. زیرا حتی اگر سرمایه‌گذاران نهادی در نظارت بر شرکت‌ها کوتاهی کنند، حسابرسان با استفاده از مهارت و تخصص خود می‌توانند ریسک‌های عملیاتی، رعایتی و گزارشگری را به‌درستی احصا نموده و نسبت به مدیریت آن‌ها را اقدام کنند و درنهایت ریسک حسابرسی خود را به تبع آن، کاهش دهند (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۳).

با توجه به این توضیحات، تحقیق حاضر به دنبال بررسی رابطه بین احساسات سرمایه‌گذاران، بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی و ریسک حسابرسی است و این که چگونه کیفیت حسابرسی می‌تواند به‌عنوان یک عامل تعدیل‌کننده عمل کند. به عبارت دیگر، هدف این تحقیق شناسایی تأثیرات منفی احساسات و رفتارهای نادرست سرمایه‌گذاران بر ریسک‌های حسابرسی و بررسی نقش کیفیت حسابرسی در کاهش این تأثیرات است. بر همین اساس پرسش اصلی این پژوهش این است که آیا کیفیت زیاد حسابرسی می‌تواند کمک کند تا آثار منفی ناشی از رفتارهای هیجانی سرمایه‌گذاران در بازارهای مالی کاهش یابد و درنهایت به کاهش ریسک‌های حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران منجر شود؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

حسابرسی مبتنی بر ریسک یک روش نوین در حوزه حسابرسی است که در سال‌های اخیر به‌عنوان پرچمدار مبارزه با فساد شناخته شده است. این روش اصولاً بر ارزیابی دقیق و اصولی ریسک‌های موجود در یک سازمان تمرکز دارد و به حسابرسان کمک می‌کند تا به دنبال بهترین روش‌ها برای شناسایی، ارزیابی و کنترل این ریسک‌ها باشند. حسابرسی

مبتنی بر ریسک به سازمان‌ها کمک می‌کند تا بهبود عملکرد، کارایی و اعتبار خود را افزایش دهند. این روش به حسابرسان کمک می‌کند تا ریسک‌های مختلف موجود در یک سازمان را شناسایی و دسته‌بندی کنند و به صورت دقیق و جامع، روندها، فعالیت‌ها و عملکردهای سازمان را ارزیابی کنند. همچنین با کمک حسابرسی مبتنی بر ریسک، حسابرسان قادر خواهند بود در رابطه با تأثیرات ریسک‌های شناسایی‌شده و عدم کنترل آن‌ها بر روی صورت‌های مالی سازمان به صورت صحیح اظهار نظر کنند (لی و همکاران^۱، ۲۰۱۸).

هنگامی که حسابرسان شرکت‌ها، درباره صورت‌های مالی که تحریف بااهمیتی دارند، نظر نامناسبی ارائه کنند، خطر حسابرسی اتفاق می‌افتد (کوهن و همکاران^۲، ۲۰۱۷). این خطر، وقوع اشتباهات یا تحریف‌های بااهمیت در روند تنظیم و تدوین گزارش‌های مالی (خطر ذاتی و کنترل) و خطر کشف نشدن آن از طریق رسیدگی‌های حسابرس (خطر عدم کشف) را شامل می‌شود. انجام تحقیق درباره تأثیر احساسات و بی‌توجهی سرمایه‌گذاران بر ریسک حسابرسی می‌تواند تأثیر مستقیمی بر شفافیت و اعتماد به بازار سرمایه و اقتصاد داشته باشد. بررسی نحوه و میزان تأثیر احساسات سرمایه‌گذاران بر رفتار شرکت‌ها و حسابرسان می‌تواند به فهم بهتری از روندها و الگوهای موجود در بازار سرمایه کمک کند. بررسی اینکه چگونه احساسات سرمایه‌گذاران ممکن است بر ریسک حسابرسی تأثیر بگذارد، می‌تواند به تداوم و بهبود فرایندهای حسابرسی کمک کند (ابوت و همکاران^۳، ۲۰۲۱). درواقع این تحقیقات می‌توانند به حسابرسان کمک کنند تا فهم بهتری از نیازهای سرمایه‌گذاران داشته باشند و فرایندهای حسابرسی خود را به گونه‌ای بهبود دهند که اعتماد سرمایه‌گذاران را حفظ کنند. اطلاعات بیشتر و شفافیت بهتر در مورد ارتباطات بین سرمایه‌گذاران، شرکت‌ها و حسابرسان می‌تواند بهبود قابل ملاحظه‌ای در بازار سرمایه و اقتصاد به همراه داشته باشد. همچنین مطالعه درباره تأثیر بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی بر ریسک حسابرسی حائز اهمیت می‌باشد چرا که کاهش توجه سرمایه‌گذاران نهادی می‌تواند ریسک حاکمیت شرکتی و مدیریت سود را ایجاد کند (گارل و همکاران^۴، ۲۰۱۹؛ لیو و همکاران^۵، ۲۰۲۰). از آنجایی که حسابرسان ریسک حسابرسی را براساس ریسک مدیریت سود مشتریان و ریسک حاکمیت شرکتی ارزیابی می‌کنند، بی‌توجهی سرمایه‌گذار نهادی احتمالاً منجر به ریسک حسابرسی بیشتر می‌شود (داویس و همکاران^۶، ۲۰۲۲).

براساس نظریه نمایندگی، ممکن است مدیران رفتار فرصت‌طلبانه داشته باشند؛ از طرفی، برای نظارت و کنترل رفتار مدیران، حضور مالکان نهادی، عدم تقارن اطلاعاتی را کاهش می‌دهد. از طرف دیگر، این مالکان ممکن است در معرض سوگیری‌های رفتاری شوند. در واقع بی‌توجهی یا کم‌تحرکی سرمایه‌گذاران نهادی که معمولاً از تخصص و منابع اطلاعاتی بیشتری نسبت به سرمایه‌گذاران خرد برخوردارند، می‌تواند به کاهش کارایی بازار و افزایش فرصت‌های سوءاستفاده از اطلاعات مالی بینجامد. وقتی سرمایه‌گذاران نهادی نقش نظارتی خود را به درستی ایفا نکنند، احتمال بروز تخلفات مالی افزایش می‌یابد و در نتیجه حسابرسان با ریسک بیشتری در مواجهه با اشتباهات یا تقلب‌های احتمالی مواجه خواهند شد (ساتون^۷، ۲۰۲۵).

در همین راستا محققان و قانون‌گذاران به دنبال شناسایی عوامل مؤثر بر ریسک حسابرسی می‌باشند و تحقیقات متعددی در این زمینه صورت گرفته است به عنوان مثال [ماک و همکاران^۸ \(۲۰۱۸\)](#) تأثیر ویژگی هیئت‌مدیره،

1. Lee et al.
2. Cohen et al.
3. Abbott et al.
4. Davis et al.
5. Sutton
6. Mock et al.

تیلور^۱ (۲۰۰۰) تأثیر کیفیت حسابرسی، لو^۲ (۲۰۲۱) تأثیر مدیریت سود و کولبرت^۳ (۲۰۲۲) تأثیر اهرم مالی بر ریسک حسابرسی را بررسی کردند.

سرمایه‌گذاران به‌عنوان استفاده‌کنندگان اصلی گزارش‌های مالی حسابرسی شده شناخته می‌شوند. در همین راستا تأثیر نظارت سهام‌داران بر ریسک حسابرسی مدت‌ها مورد بحث بوده است. از یک سو، با توجه به سیاست‌های شورای سرمایه‌گذاران در مورد حاکمیت شرکتی، سهام‌داران برای ارائه خدمات حسابرسی با کیفیت فراوان به حسابرسان مستقل متکی هستند (پنگ و شیونگ^۴، ۲۰۰۶). از سوی دیگر، سهام‌داران نهادی بر فعالیت شرکت نظارت می‌کنند و نقش مهمی در محدود کردن سوء رفتار مدیریت ایفا می‌کنند (اپل و همکاران^۵، ۲۰۱۶)؛ به این معنا که سرمایه‌گذاران می‌توانند مدیریت را از طریق روش‌های مستقیم دیگری نسبت به بررسی گزارش‌های مالی حسابرسی شده مانند تعامل با مدیران، نظارت کنند. در همین راستا احساسات سرمایه‌گذاران ممکن است بر اعتماد نسبت به دقت و صحت صورت‌های مالی شرکت‌ها تأثیر بگذارد. اگر احساسات منفی وجود داشته باشد، سرمایه‌گذاران ممکن است بیشتر به دنبال اطمینان از صحت گزارش‌های مالی باشند که می‌تواند تأثیر زیادی بر ریسک حسابرسی داشته باشد. به علاوه احساسات سرمایه‌گذاران ممکن است بر انتخاب حسابرس تأثیر بگذارد. اگر سرمایه‌گذاران اعتقاد داشته باشند که حسابرس فعلی ممکن است نتواند کارش را به‌صورت دقیق انجام دهد، این امر به افزایش ریسک حسابرسی منجر می‌شود.

علاوه بر اثر نظارتی که در بالا ذکر شد، سرمایه‌گذاران نهادی بر ریسک دعوی قضایی حسابرسان نیز تأثیر می‌گذارند. کاسل و همکاران^۶ (۲۰۱۸) استدلال می‌کنند از آنجایی که سرمایه‌گذاران نهادی معمولاً اقدامات گروهی علیه حسابرسان را رهبری می‌کنند، حضور سرمایه‌گذاران نهادی خطرات دعوی قضایی حسابرسان را افزایش می‌دهد. در همین راستا بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی، اشاره به کاهش میزان توجه و تمرکز آن‌ها به مواردی مانند اطلاعات مالی شرکت‌ها یا کیفیت حسابرسی دارد. این وضعیت می‌تواند تأثیرات منفی بر ریسک حسابرسی و تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری داشته باشد. برخی تحقیقات نشان داده‌اند که بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی با کیفیت اندک حسابرسی مرتبط است. این موضوع می‌تواند به عدم اعتماد در بازارهای مالی و کاهش کیفیت اطلاعات مالی شرکت‌ها منجر شود. از آنجا که سرمایه‌گذاران نهادی نقش مهمی در بازارهای سرمایه دارند، بی‌توجهی آن‌ها می‌تواند تأثیرات گسترده‌ای داشته باشد (تیلور، ۲۰۰۰).

به دیگر سخن، کیفیت حسابرسی می‌تواند تأثیر مستقیمی بر رابطه بین احساسات سرمایه‌گذاران و بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی با ریسک حسابرسی داشته باشد. به‌عبارتی انجام حسابرسی باکیفیت می‌تواند اطمینان از صحت و قابل اعتماد بودن گزارش‌های مالی شرکت‌ها را افزایش دهد (گارل و همکاران^۷، ۲۰۱۹). این اطمینان می‌تواند سرمایه‌گذاران نهادی را به سمت شرکت‌ها جذب کند و باعث افزایش سطح توجه و سرمایه‌گذاری آنان شود. به علاوه انجام حسابرسی باکیفیت می‌تواند بهبود فرایندهای کنترل داخلی شرکت‌ها و کاهش ریسک‌های مرتبط با عدم صحت گزارش‌های مالی را تضمین کند. این امر می‌تواند منجر به کاهش ریسک حسابرسی شود و اعتماد سرمایه‌گذاران

1. Taylor
2. Low
3. Colbert
4. Peng & Xiong
5. Appel et al.
6. Cassell et al.
7. Garell et al.

نهادی به صحت گزارش‌های مالی را افزایش دهد. بنابراین، کیفیت حسابرسی می‌تواند تأثیر مستقیمی بر رابطه بین احساسات سرمایه‌گذاران و بی‌توجهی سرمایه‌گذاری نهادی و ریسک حسابرسی داشته باشد (لی و همکاران^۱، ۲۰۲۲). بنابر آنچه که گفته شد هدف پژوهش حاضر بررسی نقش کیفیت حسابرسی بر رابطه بین احساسات سرمایه‌گذاران و بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی و ریسک حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. لذا پژوهش حاضر می‌تواند علاوه بر جنبه کاربردی خود که نتایج آن مورد استفاده محققان، مدیران شرکت‌ها و حسابرسان قرار می‌گیرد؛ بخشی از شکاف‌های تئوریک موجود را نیز مرتفع نماید. در ادامه به برخی از پژوهش‌های کاربردی در این زمینه اشاره شده است.

کائو و همکاران^۲ (۲۰۲۵) در مقاله‌ای چگونگی تأثیر ارتباط احساسات در شبکه بر ریسک سقوط قیمت سهام را ارزیابی نمودند. نمونه تحقیق آن‌ها شامل بازده مالی روزانه سهام شامل شاخص S&P ۵۰۰ از ۴ ژانویه ۲۰۰۶ تا ۳۱ دسامبر ۲۰۲۱ است. این مقاله از میزان بازده مالی به‌عنوان معیاری برای سنجش احساسات سرمایه‌گذار استفاده می‌کند. میزان بازده مالی می‌تواند نشان‌دهنده ناهمگونی باورهای سرمایه‌گذار در بازار باشد و نقدینگی سهام‌های منفرد را نشان دهد. میزان بازده مالی بیشتر اغلب به معنای بازار داغ‌تر و احساسات زیاد سرمایه‌گذار نیز هست. نتایج نشان داد شرکت‌هایی با ارتباط احساسات بیشتر، احتمال سقوط بیشتری دارند، زیرا سیگنال‌های احساسی غیرمنطقی‌تری منتشر می‌کنند و نسبت به رفتارهای سرمایه‌گذار حساس‌تر هستند.

ال قل و همکاران^۳ (۲۰۲۳) پژوهشی درباره توجه سرمایه‌گذار نهادی، تضادهای نمایندگی و هزینه بدهی انجام دادند. داده‌های پژوهش شامل ۲۱۳۴۵ فصل - شرکت از ۱۰۹۴ شرکت در دوره ۱۹۹۳ تا ۲۰۱۵ است که از پایگاه داده تامسون روترز استخراج شده است. با استفاده از معیار جدیدی برای سنجش بی‌توجهی سهام‌داران که از شوک‌های برون‌زای صنعت به پرتفوی‌های سرمایه‌گذاران نهادی ساخته شده است، دریافتند که شرکت‌هایی با سهام‌داران حواس‌پرت با هزینه بدهی بیشتری مرتبط هستند. این اثر برای شرکت‌هایی با مدیران عامل قدرتمندتر، شرکت‌هایی با عدم تقارن اطلاعاتی بیشتر و شرکت‌هایی که در بازارهای محصول با رقابت کمتر فعالیت می‌کنند، قوی‌تر است. نتایج پژوهش آنان نشان می‌دهد که بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی منجر به افزایش تضاد نمایندگی و هزینه بدهی می‌گردد. همچنین به‌طور کلی، شواهد آن‌ها نشان می‌دهد که بی‌توجهی سهام‌داران نهادی به‌طور فزاینده‌ای اثر منفی بر قیمت اوراق قرضه دارد.

وانگ و چنگ^۴ (۲۰۲۳) به بررسی تأثیر بی‌اعتنایی سرمایه‌گذاران نهادی بر کیفیت حسابرسی پرداختند. این مقاله از داده‌های تابلویی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار شانگهای و شنژن از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۲۰ به‌عنوان نمونه تحقیق استفاده می‌کند تا رابطه بین سهام مدیران اجرایی، سهام سرمایه‌گذاران نهادی و نوآوری شرکتی را براساس مدل‌های رگرسیون خطی چندگانه و آثار ثابت تابلویی به صورت تجربی بررسی کند. نتایج نشان می‌دهد که میزان بیشتر بی‌اعتنایی سرمایه‌گذار نهادی با تمایل کمتر به اظهار نظر مداوم، احتمال کمتر گزارشگری ضعف کنترل داخلی توسط حسابرس و احتمال بیشتر تحریف صورت‌های مالی توسط کارفرما مرتبط است. تحلیل‌های بیشتر نشان می‌دهد که این روابط براساس ریسک قضایی حسابرس، فشار حجم کاری و تخصص صنعت حسابرس متفاوت هستند.

1. Li et al.

2. Cao et al.

3. El Ghoul et al.

4. Wang & Cheng

به طور کلی، یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که در حالی که سرمایه‌گذاران نهادی نقش نظارتی مهمی را ایفا می‌کنند، عوامل حواس‌پرتی که با آن‌ها مواجه می‌شوند کیفیت نظارتی را که ارائه می‌کنند، تضعیف می‌کند.

یانگ و همکاران^۱ (۲۰۲۱) از یک معیار جدید برای سنجش بی‌توجهی (حواس‌پرتی) سرمایه‌گذاران نهادی، استفاده نمودند. دوره نمونه‌گیری از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵ بوده که از پایگاه داده تامسون روتز استخراج شده است. نمونه نهایی شامل ۴۴۲۶۷ مشاهده شرکت-سال بوده و براساس رگرسیون چندمتغیره تحلیل شده است. آن‌ها دریافتند حق‌الزحمه حسابرسی و تأخیر در گزارش حسابرسی در دوره‌هایی افزایش می‌یابد که سرمایه‌گذاران نهادی موقتاً توجه خود را بر سایر بخش‌های پرتفوی خود متمرکز می‌کنند (حواس‌پرت هستند). به عبارتی تأثیر حواس‌پرتی سرمایه‌گذاران بر حق‌الزحمه حسابرسی و تأخیر در گزارش حسابرسی برای شرکت‌هایی با نظارت ضعیف‌تر هیئت‌مدیره و اقلام تعهدی اختیاری بیشتر، برجسته‌تر است. در مجموع، نتایج نشان می‌دهد که فعالیت‌های نظارتی سهام‌داران نهادی با کاهش ریسک حسابرسی به نفع حسابرسان است.

ستایش و همکاران (۱۴۰۴) به بررسی تأثیر فناوری‌های نوین بر کیفیت حسابرسی در دانشگاه‌های دولتی عراق پرداختند. جامعه آماری این پژوهش کارکنان بخش کنترل و حسابرسی داخلی و همچنین اعضای هیئت‌علمی بخش‌های حسابداری و حسابرسی در دانشگاه‌های شهرهای جنوب عراق شامل (بغداد، مستنصریه، نهرین)، کربلا، بابل، کوفه، دیوانیه و عماره می‌باشد. با توجه به معلوم بودن حجم جامعه برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران برای جامعه معلوم بهره‌مندی شد. براساس این فرمول و با توجه به حجم جامعه ۵۰۰ نفر که از دانشگاه‌های دولتی (بغداد، مستنصریه، نهرین)، کربلا، بابل، کوفه، دیوانیه و عماره بودند، انتخاب شدند. در این پژوهش، تجزیه و تحلیل داده‌ها براساس مدل‌سازی واریانس‌محور و با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS انجام گرفت. نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان داد که به‌کارگیری فناوری‌های نو ظهور بر استقلال و عینیت حسابرسی، کارایی و مراقبت حرفه‌ای حسابرسی، برنامه تضمین و بهبود کیفیت حسابرسی داخلی و همچنین بر پشتیبانی مدیریت از حسابرسی داخلی مؤثر است.

واعظ و همکاران (۱۴۰۳) تأثیر انحراف توجه سرمایه‌گذاران نهادی بر کیفیت حسابرسی (با سه معیار اظهارنظر حسابرس در خصوص تداوم فعالیت، گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی و تجدید ارائه صورت‌های مالی) را مورد بررسی قرار دادند. این پژوهش در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۱ الی ۱۴۰۰ و با استفاده از داده‌های ۱۳۲ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران که طبق روش حذف سیستماتیک انتخاب شدند، انجام شد. به‌منظور انجام فرضیه‌های پژوهش از نرم‌افزار ایویوز ۱۰ و روش رگرسیون لجستیک استفاده شده است. یافته‌های پژوهش‌گویای این است که در صورت کم‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی نسبت به تحلیل یکسان تمام اوراق سرمایه‌گذاری‌های خود، تمایل حسابرس به اظهار نظر در مورد تداوم فعالیت و گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی کاهش یافته و احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی افزایش می‌یابد.

مرشدزاده و چنگیز (۱۴۰۲) به بررسی تأثیر افزایش بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی بر کیفیت حسابرسی پرداختند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که با افزایش بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی، کیفیت حسابرسی کاهش می‌یابد. به‌منظور بررسی این موضوع، اطلاعات ۷۲ شرکت که در بازه زمانی ۱۳۹۴ الی ۱۴۰۰ در بورس اوراق بهادار فعال بوده‌اند، استفاده شده و آزمون فرضیه‌های پژوهش، با چهارمدل رگرسیون پانل دیتا تحلیل قرار گشته است. علاوه بر این، نتایج نشان می‌دهد، متغیرهای "کاهش ریسک قانونی حسابرس مستقل"، "فشار کم حجم کاری

حسابرس" و "تخصص حسابرس در صنعت" تأثیر منفی بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی بر کیفیت حسابرسی را کاهش می‌دهند.

کاظم‌دخت و برادران حسن‌زاده (۱۴۰۲) در مطالعه‌ای ارتباط بین فشار حق‌الزحمه حسابرسی و کیفیت حسابرسی را بررسی نمودند. در این تحقیق شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۹ مورد مطالعه قرار گرفت. نمونه پژوهش شامل ۹۴ شرکت می‌باشد که با استفاده از روش حذف سیستماتیک انتخاب شده است. در این تحقیق فشار حق‌الزحمه حسابرسی از طریق تفاوت سطح عادی حق‌الزحمه حسابرسی و حق‌الزحمه واقعی حسابرسی محاسبه شده است و معیارهای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی، اندازه حسابرس، دوره تصدی حسابرس، تخصص حسابرس در صنعت و استقلال حسابرس می‌باشند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد ارتباط معنی‌داری بین فشار حق‌الزحمه حسابرسی با اندازه حسابرس، دوره تصدی حسابرس و تخصص حسابرس در صنعت وجود ندارد در حالی که رابطه منفی معنی‌دار بین فشار هزینه‌های حسابرسی و استقلال حسابرس وجود دارد.

فرضیه‌های پژوهش

براساس مبانی نظری تشریح‌شده، فرضیه‌های پژوهش عبارت است از:

- فرضیه اول: احساسات سرمایه‌گذاران بر ریسک حسابرسی اثر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه دوم: بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی بر ریسک حسابرسی اثر مثبت معناداری دارد.
- فرضیه سوم: کیفیت حسابرسی تأثیر احساسات سرمایه‌گذاران بر ریسک حسابرسی را تعدیل می‌کند.
- فرضیه چهارم: کیفیت حسابرسی تأثیر بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی بر ریسک حسابرسی را تعدیل می‌کند.

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق به لحاظ ماهیت کاربردی از نوع تحقیق علی-پس‌رویدادی است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در فاصله سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۲ بوده و نمونه‌ها براساس حذف سیستماتیک و نمونه‌گیری به شکل غربالگری انجام شده است. نمونه آماری شامل شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است که از شرایط زیر برخوردار باشند:

- شرکت‌هایی که قبل از سال ۱۳۹۴ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.
- شرکت‌هایی که از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۲ در بورس تهران حضور داشته باشند.
- شرکت‌هایی که پایان سال مالی آن‌ها ۲۹ اسفند ماه باشند.
- شرکت‌هایی که تغییر سال مالی نداشته باشند.
- شرکت‌هایی که داده‌های مورد نظر آن‌ها در دسترس باشند.
- شرکت‌هایی که جزء بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی (شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی، شرکت‌های هلدینگ، بانک‌ها و لیزینگ) نباشند.

پس از اعمال شرایط فوق، تعداد ۱۳۷ شرکت به‌عنوان نمونه انتخاب شدند.

برای جمع‌آوری اطلاعات به‌منظور تدوین مبانی و مفاهیم نظری از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است و به‌منظور دستیابی به اطلاعات مورد نیاز جهت پردازش فرضیه‌های پژوهش از روش کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی که شامل نرم‌افزار ره‌آورد نوین و صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در سازمان بورس اوراق بهادار تهران استفاده شده

است. تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق نرم‌افزار Eviews10 صورت گرفته است. مدل فرضیه‌های پژوهش به شرح ذیل می‌باشد:

$$AUDRISK_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 SENT_{i,t} + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 MTB_{i,t} + \beta_5 AGE_{i,t} + \beta_6 LOSS_{i,t} + \beta_7 ROA_{i,t} + \beta_8 SGTH_{i,t} + \beta_9 LEV_{i,t} + \beta_{10} CASH_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

مدل (۱)

$$AUDRISK_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 DIST_{i,t} + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 MTB_{i,t} + \beta_5 AGE_{i,t} + \beta_6 LOSS_{i,t} + \beta_7 ROA_{i,t} + \beta_8 SGTH_{i,t} + \beta_9 LEV_{i,t} + \beta_{10} CASH_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

مدل (۲)

$$AUDRISK_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 SENT_{i,t} + \beta_1 AUDQULITY_{i,t} + \beta_1 AUDQULITY * SENT_{i,t} + \beta_3 SIZE_{i,t} + \beta_4 MTB_{i,t} + \beta_5 AGE_{i,t} + \beta_6 LOSS_{i,t} + \beta_7 ROA_{i,t} + \beta_8 SGTH_{i,t} + \beta_9 LEV_{i,t} + \beta_{10} CASH_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

مدل (۳)

$$AUDRISK_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 DIST_{i,t} + \beta_1 AUDQULITY_{i,t} + \beta_1 AUDQULITY * DIST_{i,t} + \beta_3 SIZE_{i,t} + \beta_4 MTB_{i,t} + \beta_5 AGE_{i,t} + \beta_6 LOSS_{i,t} + \beta_7 ROA_{i,t} + \beta_8 SGTH_{i,t} + \beta_9 LEV_{i,t} + \beta_{10} CASH_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

مدل (۴)

ریسک حسابرسی (AUDRISK): اگر صورت‌های مالی شرکت تجدید ارائه شده باشد، مقدار یک، در غیر این صورت مقدار صفر (حسنی و یونس حمه، ۱۴۰۱).

احساسات سرمایه‌گذاران (SENT): برای اندازه‌گیری شاخص احساسات سرمایه‌گذار در مطالعات پیشین از معیارهای مختلفی استفاده شده است و هنوز هیچ شاخص قطعی وجود ندارد (بیکر و استین، ۲۰۰۴؛ حیدرپور و همکاران، ۱۳۹۲)؛ لذا در این پژوهش باتوجه به محیط اقتصادی ایران، از شاخص ترکیبی و تحلیل عاملی شامل میزان گردش مالی سهام در بازار (حجم معاملات) و صرف سود تقسیمی استفاده شده است. نحوه اندازه‌گیری هر یک از معیارهای تمایلات سرمایه‌گذاران در زیر ارائه شده است:

الف) گردش مالی سهام در بازار: نسبت مجموع حجم معاملات انجام‌شده سهام شرکت طی سال به ارزش بازار سهام همان شرکت در پایان سال است. هرچه حجم معاملات سهام به ارزش بازار سهام بیشتر (کمتر) باشد، تمایل سرمایه‌گذاران برای خرید سهام را افزایش (کاهش) می‌دهد، لذا تمایلات مثبت (منفی) خواهد بود.

ب) صرف سود تقسیمی سهام: از تقسیم تفاضل سود سهام پرداختی و سود سهام قابل تخصیص بر سود قابل تخصیص حاصل می‌گردد. هرچه این نسبت بزرگ‌تر (کوچک‌تر) باشد، نشان‌دهنده اعتماد بیشتر (کمتر) سرمایه‌گذاران به شرکت و در نتیجه تمایلات مثبت (منفی) است.

بی‌توجهی سرمایه‌گذاران (DIST):

متغیر بی‌توجهی سرمایه‌گذاران (DIST) با استفاده از مدل گزارش‌شده کمپف و همکاران^۱ (۲۰۱۷) اندازه‌گیری

می‌شود.

^۱. Kempf et al.

$$DIST_{it} = \sum_j \sum_{ind \neq ind_i} w_{ijt-1} w_{jt-1}^{ind} S_t^{ind}, \quad \text{رابطه (۱)}$$

که i نشان‌دهنده شرکت، j نشان‌دهنده سرمایه‌گذاران نهادی دارنده سهام شرکت i ، t نشان‌دهنده یک فصل از سال و ind نشان‌دهنده طبقه‌بندی صنعت می‌باشد. S_t^{ind} یک متغیر شاخص است که اگر شرکت، دارای بیشترین یا کمترین بازده در صنعت باشد به آن عدد یک و در غیر این صورت صفر تخصیص داده می‌شود. w_{jt-1}^{ind} ارزش سهام در هر صنعت در پرتفوی سهام یک شرکت سرمایه‌گذار نهادی در ابتدای فصل می‌باشد. w_{ijt-1} وزن ارزش سهام شرکت i را در پرتفوی نگهداری توسط شرکت سرمایه‌گذار نهادی j در ابتدای یک فصل نگهداری می‌شود، اندازه‌گیری می‌کند.

با توجه به تفاوت‌های بیشتر بین سرمایه‌گذاران نهادی و سطوح دارایی آن‌ها و انگیزه‌های نظارتی، وزن‌دهی یکسان به همه سرمایه‌گذاران نهادی نامناسب است. بنابراین از میانگین وزنی امتیاز استفاده می‌شود. فلسفه پشت این معیار چنین است که سرمایه‌گذاران نهادی توجه خود را به صنایع با بازده بسیار زیاد یا اندک معطوف می‌کنند و در نتیجه توجه خود را به سایر منابع کاهش می‌دهند. متغیر $DIST$ ، درجه کلی بی‌توجهی را برای همه سرمایه‌گذاران نهادی شرکت i در سه‌ماهه t نشان می‌دهد. افزایش $DIST$ ، نشان‌دهنده افزایش سطح بی‌توجهی برای سرمایه‌گذاران نهادی شرکت i است. با توجه به اینکه نمونه تحقیق در سطح سال-شرکت مورد بررسی قرار می‌گیرد، میانگین اندازه‌گیری سه‌ماهه برای به‌دست‌آوردن اندازه‌گیری سالانه بی‌توجهی برای هر شرکت استفاده می‌شود (چن و همکاران، ۲۰۱۷).

متغیر تعدیلگر:

کیفیت حسابرسی (AUDQUALITY): در این پژوهش مطابق با پژوهش نونهال و اکبرپور (۱۳۹۸) و کردستانی و همکاران (۱۳۹۷) برای سنجش کیفیت حسابرسی از قدرمطلق ارقام تعهدی اختیاری مدل تعدیل‌شده جونز استفاده شده است.

$$TA_{i,t} = E_{i,t} - CFO_{i,t} \quad \text{رابطه (۲)}$$

که در آن:

$E_{i,t}$: سود عملیاتی در سال t ؛

$CFO_{i,t}$: جریان نقد عملیاتی در سال t .

$$\frac{TA_{i,t}}{A_{t-1}} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_{i,t}}{A_{t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_{i,t}}{A_{t-1}} \right) + \epsilon_{i,t} \quad \text{رابطه (۳)}$$

که در آن

A_{t-1} : سود عملیاتی در سال t ؛

$\Delta REV_{i,t}$: تغییر در خالص درآمد شرکت؛

$PPE_{i,t}$: ناخالص اموال، ماشین آلات و تجهیزات و

$\epsilon_{i,t}$: خطای برآورد.

ارقام تعهدی غیراختیاری (NDA) از طریق فرمول زیر محاسبه می‌شود:

$$NDA_{i,t} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_{i,t} - \Delta REC_{i,t}}{A_{t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_{i,t}}{A_{t-1}} \right) \quad \text{رابطه (۴)}$$

$\Delta REC_{i,t}$: تغییر در حساب‌های دریافتنی شرکت.

اقدام تعهدی اختیاری (DA) به صورت زیر محاسبه می‌شود:
که در آن:

$$DA_{i,t} = TA_{i,t} - NDA_{i,t} \quad \text{رابطه (۵)}$$

متغیر کنترلی:

$SIZE_{i,t}$: اندازه شرکت: از لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های شرکت‌های مذکور در پایان دوره محاسبه شده است.
 $MTB_{i,t}$: نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام: ارزش بازار حقوق صاحبان سهام تقسیم بر ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام.

$AGE_{i,t}$: سن شرکت: این متغیر از طریق لگاریتم طبیعی سن شرکت به دست می‌آید.

$LOSS_{i,t}$: یک متغیر ساختگی است که اگر زیان داشته باشد عدد یک در غیر این صورت عدد صفر می‌باشد.

$ROA_{i,t}$: میزان بازده دارایی‌ها: سود خالص به جمع دارایی می‌باشد.

$SGTH_{i,t}$: رشد فروش: از طریق میزان رشد فروش شرکت نسبت به سال قبل به دست می‌آید.

$CFL_{i,t}$: جریان‌های نقدی عملیاتی: با استفاده از جریان وجوه نقد عملیاتی نسبت به جمع دارایی‌ها محاسبه می‌گردد.

$LEV_{i,t}$: اهرم مالی: از نسبت جمع بدهی به جمع دارایی‌ها به دست می‌آید.

$CASH_{i,t}$: قابلیت نقدینگی: از تقسیم وجه نقد و سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت بر جمع دارایی‌ها به دست می‌آید.

یافته‌های پژوهش

در ادامه یافته‌های پژوهش شامل جدول‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی درج شده است. جدول‌های آمار توصیفی شامل متغیرهای کیفی و کمی پژوهش بوده و در بخش آمار استنباطی به نتایج آزمون مدل‌ها پرداخته شده است.

جدول (۱). آمار توصیفی متغیرهای کمی مورد مطالعه

متغیر	نماد	میانگین	میانه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار
کیفیت حسابرسی	$AUDQUALITY$	۰/۱۲۱	۰/۰۸۳	۰/۳۵۱	۰/۰۰۷	۰/۰۹۱
احساسات سرمایه‌گذاران	$SENT$	۰/۱۶۳	۰/۱۴۲	۱/۰۵۱	۰/۰۱۲	۱/۸۷
بی‌توجهی سرمایه‌گذاران	$DIST$	۰/۱۵	۰/۱۳	۰/۸۸	۰/۰۰	۰/۱۴
اندازه شرکت	$SIZE$	۱۵/۱۱	۱۴/۸۰	۲۱/۸۹	۱۱/۱۵	۱/۷۰
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	MTB	۲/۲۷	۱/۴۱	۱۲/۴۳	۰/۱۵	۲/۷۷
سن شرکت	$LNAGE$	۱/۵۹	۱/۶۲	۱/۸۵	۱/۰۴	۰/۱۵۲
بازده دارایی‌ها	ROA	۰/۱۱۵	۰/۰۱۲	۰/۶۱۸	-۰/۴۰۲	۰/۱۵۰
رشد فروش	$SGTH$	۰/۱۹۵	۰/۲۴۸	۰/۹۴۷	-۱/۰۱	۰/۴۰
قابلیت نقدینگی	$CASH$	۰/۰۴۲	۰/۰۳۳	۰/۵۹۲	۰/۰۰۰	۰/۰۵۱
اهرم مالی	LEV	۰/۵۳۵	۰/۵۱۳	۱/۸۰	۰/۰۳۹	۰/۲۱۲

جدول مربوط به متغیرهای کمی نشان می‌دهد که کیفیت حسابرسی در شرکت‌های بررسی شده به‌طور میانگین در سطح ۰/۳۸ قرار دارد. این مقدار نشان می‌دهد که کیفیت حسابرسی در شرکت‌ها در سطحی متوسط است. کمترین مقدار این متغیر ۰/۰۲ و بیشترین مقدار آن ۱/۹۵ است که نشان‌دهنده تنوع کیفیت حسابرسی در میان شرکت‌های مختلف است. احساسات سرمایه‌گذاران نیز از دیگر متغیرهای مورد بررسی است. میانگین این متغیر ۰/۱۶ و میانه آن ۰/۱۴ است که نشان می‌دهد احساسات سرمایه‌گذاران در اکثر شرکت‌ها در سطح پایین اما نسبتاً متعادلی قرار دارد. باین‌حال، مقدار بیشینه ۱/۰۵ و انحراف معیار بیش از ۱/۸۷ نشان می‌دهد که در برخی موارد، احساسات سرمایه‌گذاران به میزان زیادی دستخوش تغییرات بوده است.

از سوی دیگر، متغیر بی‌توجهی سرمایه‌گذاران دارای میانگین و میانه ۰/۱۵ است، که بیانگر توزیع متعادل این متغیر در میان شرکت‌های مختلف است. این موضوع نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاران در برخی شرکت‌ها نسبت به اطلاعات مالی و عملکردی بی‌توجه هستند، اما این میزان بی‌توجهی در بیشتر شرکت‌ها در سطح پایینی قرار دارد. براساس آمار توصیفی متغیرهای کیفی پژوهش، ۶۳ درصد از شرکت‌ها دارای ریسک حسابرسی اندک و ۳۷ درصد دارای ریسک حسابرسی فراوان هستند. این موضوع نشان می‌دهد که در بخش قابل توجهی از شرکت‌ها، حسابرسی با سطح اطمینان زیادی انجام شده است. همچنین متغیر زیان‌دهی شرکت‌ها بررسی شده است. نتایج نشان می‌دهد که ۹۱ درصد از شرکت‌ها سودآور بوده و تنها ۹ درصد از آن‌ها در دوره مورد بررسی با زیان مواجه شده‌اند. این آمار نشان‌دهنده وضعیت کلی مناسب سودآوری در میان شرکت‌ها است.

جدول (۲). آمار توصیفی متغیرهای کیفی تحقیق

متغیر	نماد	تعداد صفر	تعداد یک	درصد صفر	درصد یک
ریسک حسابرسی	AUDRISK	۷۷۷	۴۵۶	۶۳	۳۷
زیان	LOSS	۱۱۲۲	۱۱۱	۹۱	۹

بررسی فرض‌های کلاسیک

نرمال بودن توزیع خطاهای مدل با میانگین صفر: بررسی و انجام آزمون مذکور براساس آماره جاکر برا است. چنانچه سطح احتمال آزمون جاکر برا پایین و کمتر از ۰/۵٪ باشد، فرض صفر، یعنی نرمال بودن خطاها رد می‌شود. با توجه به داده‌های حاصل از جدول (۳)، سطح معنی‌داری آزمون جاکر برا، کمتر از ۰/۵٪ می‌باشد؛ بنابراین فرضیه صفر مبنی بر نرمال بودن جمله خطا در مدل رد می‌شود. با این وجود زمانی که اندازه نمونه، به اندازه کافی بزرگ باشد، انحراف از فرض نرمال بودن معمولاً بی‌اهمیت و پیامدهای آن ناچیز است. با توجه به اینکه تعداد مشاهددها زیاد است (بیش از ۳۰ مورد) طبق قضیه حد مرکزی و قانون اعداد بزرگ می‌توان نرمال بودن توزیع خطاهای مدل را پذیرفت.

جدول (۳). آزمون نرمال بودن خطای مدل

مدل	نوع آزمون	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
۱	جاکر برا	۰/۰۰۰	نرمال نبودن خطاها
۲	جاکر برا	۰/۰۰۰	نرمال نبودن خطاها
۳	جاکر برا	۰/۰۰۰	نرمال نبودن خطاها
۴	جاکر برا	۰/۰۰۰	نرمال نبودن خطاها

نبود هم‌خطی بین متغیرهای مستقل: برای بررسی هم‌خطی بین متغیرهای مستقل از عامل تورم واریانس استفاده شد. هرچه پراکندگی کم باشد اطلاعات مربوط به متغیر کم بوده و مشکلاتی در استفاده از رگرسیون ایجاد می‌شود.

عامل تورم هر چقدر افزایش یابد، باعث می‌شود واریانس ضرایب رگرسیون افزایش یافته و رگرسیون را برای پیش‌بینی نامناسب می‌سازد. اگر عامل تورم واریانس (VIF) بزرگ‌تر از عدد ۵ باشد، مبین وجود یک احتمال است و در صورتی که بزرگ‌تر از ۱۰ باشد، یک خطر جدی را یادآور می‌شود و حکایت از آن دارد که ضرایب رگرسیون مربوط، به‌علت هم‌خطی چندگانه به‌صورت ضعیفی برآورد شده‌اند. وقتی پراکندگی نزدیک به صفر است، همبستگی چندخطی زیادی وجود دارد و انحراف استاندارد رگرسیون متورم خواهد شد. نتایج بررسی عامل تورم واریانس مدل‌های پژوهش در جدول (۴) و (۵) ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود عامل تورم واریانس کلیه متغیرها کمتر از ۵ است و نشان می‌دهد مشکل همبستگی خطی چندگانه وجود ندارد؛ لذا این فرض کلاسیک رگرسیون (نبود هم‌خطی میان متغیرهای مستقل پژوهش) برقرار است.

جدول (۴). نتایج آزمون هم‌خطی متغیرهای پژوهش مدل ۱ و ۲

متغیرها	علامت اختصاری	مدل ۱ آماره VIF	مدل ۲ آماره VIF	هم‌خطی
احساسات سرمایه‌گذاران	<i>SENT</i>	۱/۳۵۴	-	ندارد
بی‌توجهی سرمایه‌گذاران	<i>DIST</i>	-	۱/۱۱۹	ندارد
اندازه شرکت	<i>SIZE</i>	۱/۲۷۸	۱/۷۴۱	ندارد
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	<i>MTB</i>	۱/۱۵۰	۱/۱۴۶	ندارد
سن شرکت	<i>AGE</i>	۱/۰۶۳	۱/۰۶۰	ندارد
بازده دارایی‌ها	<i>ROA</i>	۱/۴۴۲	۱/۴۴۰	ندارد
رشد فروش	<i>SGTH</i>	۱/۸۸۰	۱/۷۷۲	ندارد
قابلیت نقدینگی	<i>CASH</i>	۱/۰۲۴	۱/۳۲۴	ندارد
اهرم مالی	<i>LEV</i>	۱/۱۴۴	۱/۲۳۹	ندارد
زیان	<i>LOSS</i>	۱/۱۵۰	۱/۲۳۹	ندارد

جدول (۵). نتایج آزمون هم‌خطی متغیرهای پژوهش مدل ۳ و ۴

متغیرها	علامت اختصاری	مدل ۳ آماره VIF	مدل ۴ آماره VIF	هم‌خطی
احساسات سرمایه‌گذاران	<i>SENT</i>	۲/۷۹۷	-	ندارد
بی‌توجهی سرمایه‌گذاران	<i>DIST</i>	-	۱/۴۲۱	ندارد
کیفیت حسابرسی	<i>AUDQULITY</i>	۲/۲۷۸	۱/۴۵۹	ندارد
احساسات سرمایه‌گذاران * کیفیت حسابرسی	<i>* SENT AUDQULITY</i>	۱/۰۹۷	-	ندارد
بی‌توجهی سرمایه‌گذاران * کیفیت حسابرسی	<i>* DIST AUDQULITY</i>	-	۱/۶۱۴	ندارد
اندازه شرکت	<i>SIZE</i>	۱/۰۷۵	۱/۱۵۳	ندارد
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	<i>MTB</i>	۱/۱۴۴	۱/۰۶۱	ندارد
سن شرکت	<i>LNAGE</i>	۱/۱۵۰	۱/۵۱۴	ندارد
بازده دارایی‌ها	<i>ROA</i>	۱/۰۶۳	۲/۰۱۳	ندارد
رشد فروش	<i>SGTH</i>	۱/۴۴۲	۱/۰۲۴	ندارد
قابلیت نقدینگی	<i>CASH</i>	۱/۸۸۰	۱/۶۱۴	ندارد
اهرم مالی	<i>LEV</i>	۱/۰۲۴	۱/۲۴۵	ندارد

آزمون همسانی واریانس خطاها: یکی از پیش‌فرض‌های مدل رگرسیون، ثابت بودن واریانس خطا است. به‌طوری که با وجود ناهمسانی واریانس در مدل، افزایش یا کاهش در متغیر مستقل، واریانس متغیر وابسته که برابر با واریانس پسماند است، تغییر می‌کند. در این پژوهش برای اطمینان از نتایج به‌دست‌آمده، برای بررسی همسانی واریانس‌ها در داده‌های ترکیبی از روش بارتلت استفاده می‌شود. در روش همسانی واریانس بارتلت، فرض صفر مبنی بر همسانی واریانس‌ها و فرض مخالف آن ناهمسانی واریانس‌ها در نظر گرفته می‌شود. جدول (۶) نتایج حاصل از آزمون همسانی مدل‌های پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول (۶). آزمون نرمال بودن خطای مدل

مدل	نوع آزمون	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
۱	بارتلت	۰/۱۵۴	همسانی واریانس‌ها
۲	بارتلت	۰/۶۱۲	همسانی واریانس‌ها
۳	بارتلت	۰/۵۴۳	همسانی واریانس‌ها
۴	بارتلت	۰/۳۱۴	همسانی واریانس‌ها

برای انتخاب الگوی رگرسیون و جلوگیری از رگرسیون کاذب، باید نوع داده‌های سری زمانی، مقطعی یا ترکیبی تعیین شود. از آنجایی که داده‌های این تحقیق از نوع ترکیبی (پانل) است، باید مشخص شود که از نوع تابلویی است یا تلفیقی. به‌عبارت دیگر، پس از بررسی فرض‌های کلاسیک رگرسیون، در ادامه باید نوع الگوی برآورد را در نرم‌افزار Eviews10 مشخص کرد و آزمون‌های لازم را جهت انتخاب الگوی برآورد انجام داد. با توجه به اینکه متغیر وابسته کیفی می‌باشد، برای برازش مدل‌های پژوهش باید از رگرسیون لجستیک استفاده کرد؛ بنابراین نیاز به بررسی آزمون اف لیمر و هاسمن نمی‌باشد.

در ادامه به بررسی فرضیه‌های پژوهش طی جدول‌های (۷) تا (۹) پرداخته شده است.

جدول (۷). نتایج آزمون مدل اول

متغیر	ضرایب	آماره t	سطح معناداری	VIF
مقدار ثابت	۳/۰۹	۲/۲۲	۰/۰۰	-
احساسات سرمایه‌گذاران	۲/۴۳	۳/۰۱	۰/۰۰	۲/۷۰
اندازه شرکت	-۰/۵۴	-۲/۶۴	۰/۰۰	۱/۲۰
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	-۰/۴۷	-۳/۵۳	۰/۰۰	۱/۳۴
سن شرکت	۰/۳۷	۰/۸۹	۰/۳۷	۱/۸۹
بازده دارایی‌ها	۰/۰۲	۲/۳۲	۰/۰۲	۱/۳۴
رشد فروش	-۰/۸۲	-۱/۴۰	۰/۰۰	۱/۹۱
قابلیت نقدینگی	۰/۶۷	۰/۵۳	۰/۵۹	۱/۱۱
اهرم مالی	۰/۷۱	۱/۷۹	۰/۰۷	۱/۴۲
زیان	۱/۵۹	۰/۱۰	۰/۹۱	۱/۸۹
سطح معنی‌داری آماره ۰/۰۰				
ضریب تعیین مک فادن ۰/۲۰				

فرضیه ۱: نتایج این جدول نشان‌دهنده وجود تأثیر معنادار احساسات سرمایه‌گذاران بر ریسک حسابرسی در سطح خطای ۵٪ است؛ زیرا سطح معناداری محاسبه‌شده برای ضریب این متغیر مستقل تحقیق ۰/۰۰ می‌باشد و کمتر از ۰/۰۵ به‌دست آمده است؛ لذا فرضیه اول برای تأثیر احساسات سرمایه‌گذاران بر ریسک حسابرسی پژوهش تأیید می‌شود.

جدول (۸). نتایج آزمون مدل دوم

متغیر	ضرایب	آماره t	سطح معناداری	VIF
مقدار ثابت	۲/۹۳	۲/۱۳	۰/۰۰	-
بی‌توجهی سرمایه‌گذاران	۲/۳۵	۲/۱۰	۰/۰۰	۱/۷۰
اندازه شرکت	-۰/۵۳	۳/۸۵	۰/۰۰	۲/۲۰
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	-۰/۴۸	۰/۹۷	۰/۰۰	۱/۳۰
سن شرکت	۰/۴۵	-۱/۴۹	۰/۲۷	۲/۸۴
بازده دارایی‌ها	۱/۵۲	۰/۷۵	۰/۰۲	۲/۳۱
رشد فروش	-۰/۹۳	-۱/۷۸	۰/۰۰	۱/۹۶
قابلیت نقدینگی	۰/۲۲	۱/۲۱	۰/۸۵	۱/۱۹
اهرم مالی	۰/۴۸	۳/۸۵	۰/۲۱	۱/۹۱
زیان	۰/۰۱	۰/۹۷	۰/۹۴	۱/۷۶
سطح معنی‌داری آماره ۰/۰۰				
ضریب تعیین مک فادن ۰/۱۵				

فرضیه ۲: نتایج این جدول نشان‌دهنده وجود تأثیر معنادار بی‌توجهی سرمایه‌گذاران بر ریسک حسابرسی است در سطح خطای ۵٪ است؛ زیرا میزان سطح معناداری محاسبه‌شده برای ضریب این متغیر مستقل تحقیق ۰/۰۰ می‌باشد و کمتر از ۰/۰۵ به‌دست آمده است؛ بنابراین فرضیه دوم برای اثر بی‌توجهی سرمایه‌گذاران بر ریسک حسابرسی پژوهش تأیید می‌شود.

جدول (۹). نتایج آزمون مدل سوم

متغیر	ضرایب	آماره t	سطح معناداری	VIF
مقدار ثابت	۲/۲۱	۹/۷۴	۰/۰۰	-
احساسات سرمایه‌گذاران	۲/۸۳	۲/۱۵	۰/۰۳	۱/۷۰
کیفیت حسابرسی	-۰/۱۲	-۲/۱۷	۰/۰۰	۱/۲۰
احساسات سرمایه‌گذاران* کیفیت حسابرسی	-۰/۴۶	-۲/۲۶	۰/۰۲	۱/۳۴
اندازه شرکت	-۰/۵۵	-۱/۶۳	۰/۰۰	۱/۸۹
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	-۰/۴۶	-۳/۵۲	۰/۰۰	۱/۳۴
سن شرکت	۰/۳۷	-۰/۸۸	۰/۳۸	۱/۹۱
بازده دارایی‌ها	۱/۶۰	۲/۳۳	۰/۰۱	۱/۷۶
رشد فروش	-۰/۸۳	-۱/۴۱	۰/۰۰	۱/۳۸
قابلیت نقدینگی	۰/۶۴	۰/۵۰	۰/۶۱	۱/۹۳
اهرم مالی	۰/۷۰	۱/۷۶	۰/۰۷	۱/۳۶
زیان	۰/۰۴	۰/۱۶	۰/۸۶	۱/۷۰
سطح معنی‌داری آماره ۰/۰۰				
ضریب تعیین مک فادن ۰/۲۸				

فرضیه ۳: برای تحلیل فرضیه سوم باید به سطح معنی‌داری متغیر «احساسات سرمایه‌گذاران * کیفیت حسابرسی» توجه شود. نتایج این جدول نشان‌دهنده این است که کیفیت حسابرسی می‌تواند بر رابطه بین احساسات سرمایه‌گذاران و ریسک حسابرسی تأثیرگذار باشد؛ زیرا سطح معنی‌داری این ضریب ۰/۰۲ می‌باشد که در سطح خطا ۵٪ این فرضیه را تأیید می‌کند. به علاوه با توجه به ضریب متغیرها کیفیت حسابرسی منجر به تضعیف تأثیر احساسات سرمایه‌گذاران بر ریسک حسابرسی می‌شود.

جدول (۱۰). نتایج آزمون مدل چهارم

متغیر	ضرایب	آماره t	سطح معناداری	VIF
مقدار ثابت	۲/۰۲	۹/۵۹	۰/۰۰۰	-
بی‌توجهی سرمایه‌گذاران	۲/۱۴	۲/۷۷	۰/۰۰	۱/۷۰
کیفیت حسابرسی	-۰/۱۶	-۱/۹۱	۰/۰۵	۱/۲۰
بی‌توجهی سرمایه‌گذاران * کیفیت حسابرسی	-۲/۱۵	-۱/۰۲	۰/۰۴	۱/۳۴
اندازه شرکت	-۰/۵۳	-۱۱/۴۵	۰/۰۰	۱/۸۹
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	-۰/۴۸	-۳/۸۲	۰/۰۰	۱/۷۴
سن شرکت	-۰/۴۶	-۱/۰۸	۰/۲۷	۱/۹۱
بازده دارایی‌ها	۱/۵۳	۲/۲۴	۰/۰۲	۱/۷۶
رشد فروش	-۰/۹۴	-۱/۳۵	۰/۰۰	۱/۵۸
قابلیت نقدینگی	۰/۲۲	۰/۱۷	۰/۸۵	۱/۰۳
اهرم مالی	۰/۴۸	۱/۲۳	۰/۲۱	۱/۸۶
زبان	۰/۰۲	۰/۱۰	۰/۹۱	۱/۴۸
سطح معنی‌داری آماره ۰/۰۰				
ضریب تعیین مک فادن ۰/۳۱				

فرضیه ۴: برای تحلیل فرضیه چهارم باید به سطح معنی‌داری متغیر «بی‌توجهی سرمایه‌گذاران * کیفیت حسابرسی» توجه شود. نتایج این جدول نشان‌دهنده این است که کیفیت حسابرسی می‌تواند بر رابطه بین بی‌توجهی سرمایه‌گذاران و ریسک حسابرسی تأثیرگذار باشد؛ زیرا سطح معنی‌داری این ضریب ۰/۰۴ می‌باشد که در سطح خطا ۵٪ این فرضیه را تأیید می‌کند. به علاوه با توجه به ضریب متغیرها کیفیت حسابرسی منجر به تضعیف رابطه بین بی‌توجهی سرمایه‌گذاران و ریسک حسابرسی می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی نتایج آماری فرضیه اول نشان می‌دهد که احساسات سرمایه‌گذاران اثر مثبت معنی‌داری بر ریسک حسابرسی دارد و به این معناست که با افزایش احساسات سرمایه‌گذاران، به‌ویژه احساساتی نظیر خوش‌بینی افراطی، هیجان خرید یا ترس از جا ماندن از بازار، میزان ریسک حسابرسی نیز افزایش می‌یابد. این رابطه به‌صورت مثبت و معنادار تعریف می‌شود؛ یعنی هرچه احساسات سرمایه‌گذاران بیشتر تحت تأثیر هیجانات بازار باشد، احتمال اینکه حسابرسان با اطلاعات نادرست، پنهان‌کاری یا اشتباه در گزارش‌های مالی شرکت‌ها مواجه شوند نیز بیشتر می‌شود. درواقع، در دوره‌هایی که احساسات بازار داغ است، شرکت‌ها ممکن است تلاش کنند تا انتظارات خوش‌بینانه سرمایه‌گذاران را برآورده کنند، حتی اگر وضعیت واقعی عملکرد آن‌ها ضعیف‌تر باشد. این موضوع می‌تواند شرکت‌ها را به سمت اعمال

قضاوت‌های حسابداری انعطاف‌پذیر یا حتی دستکاری اطلاعات مالی سوق دهد. چنین اقداماتی باعث می‌شود ریسک مواجهه حسابرسان با تحریفات بااهمیت افزایش یابد که در اصطلاح به آن ریسک حسابرسی گفته می‌شود؛ بنابراین، احساسات هیجانی در بازار می‌تواند باعث کاهش کیفیت گزارشگری مالی و افزایش احتمال تخلف یا اشتباه شود. موضوعی که به‌طور مستقیم وظیفه و مسئولیت حسابرسان را سنگین‌تر کرده و ریسک کار آن‌ها را افزایش می‌دهد. از سوی دیگر براساس تئوری نمایندگی، زمانی که سرمایه‌گذاران در اثر احساسات مثبت (نظیر خوش‌بینی بیش‌ازحد) انتظارات زیادی از عملکرد شرکت دارند، فشار مضاعفی بر مدیران وارد می‌شود تا نتایج مالی مطلوب‌تری ارائه دهند. در چنین شرایطی، احتمال افزایش رفتارهای فرصت‌طلبانه مانند دستکاری سود یا پنهان‌سازی زیان‌ها توسط مدیریت بیشتر می‌شود؛ درنتیجه، ریسک تحریف صورت‌های مالی افزایش می‌یابد که به‌طور مستقیم منجر به افزایش ریسک حسابرسی می‌شود. نتایج حاصل، با نتایج تحقیق [یانگ و همکاران \(۲۰۲۳\)](#) هم‌راستا می‌باشد. آنان معتقدند که در دوره‌هایی با احساسات زیاد در بازار (مثلاً خوش‌بینی زیاد)، مدیران تمایل بیشتری به استفاده از قضاوت‌های حسابداری خوش‌بینانه دارند که منجر به افزایش ریسک تحریفات مالی و در نتیجه افزایش ریسک حسابرسی می‌شود. بررسی نتایج آماری فرضیه دوم نشان می‌دهد که بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی اثر مثبت و معناداری بر ریسک حسابرسی دارد. وجود رابطه مثبت و معنادار بین بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی و ریسک حسابرسی به این معناست که هرچه سرمایه‌گذاران نهادی (مانند صندوق‌های بازنشستگی، شرکت‌های بیمه، بانک‌ها و سایر نهادهای حرفه‌ای مالی) نقش نظارتی خود را به‌درستی ایفا نکنند یا در ارزیابی عملکرد مالی و شفافیت اطلاعات شرکت‌ها منفعل‌تر عمل کنند، احتمال وقوع اشتباهات، تقلب‌ها یا ارائه اطلاعات مالی نادرست در شرکت افزایش یافته و درنتیجه، ریسک حسابرسی نیز بیشتر می‌شود. از منظر نظریه نمایندگی، مدیران (به‌عنوان نمایندگان) تمایل دارند در نبود نظارت کافی، منافع شخصی خود را بر منافع مالکان (سهام‌داران) ترجیح دهند. سرمایه‌گذاران نهادی به دلیل دارا بودن منابع اطلاعاتی، تخصص و انگیزه‌های کنترلی قوی، می‌توانند نقش مهمی در کاهش تضاد منافع میان مدیران و مالکان ایفا کنند. اما زمانی که این سرمایه‌گذاران بی‌تفاوت یا منفعل باشند، فضای لازم برای بروز رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران فراهم می‌شود؛ درنتیجه، احتمال تحریف در گزارشگری مالی و در پی آن افزایش ریسک حسابرسی بیشتر می‌شود. همچنین، نظریه نظارت نهادی بیان می‌کند که سرمایه‌گذاران نهادی می‌توانند با ایفای نقش فعال در نظارت بر شرکت‌ها، کیفیت اطلاعات مالی را ارتقا داده و از بروز مشکلات حسابرسی جلوگیری کنند. بی‌توجهی یا عدم مشارکت این نهادها در فرایندهای نظارتی موجب ضعف در نظام کنترل‌های داخلی شرکت شده و حسابرسان را با چالش‌های بیشتری در ارزیابی قابلیت اعتماد گزارش‌های مالی مواجه می‌کند. از سوی دیگر از منظر تئوری سیگنال‌دهی، حضور فعال و آگاه سرمایه‌گذاران نهادی می‌تواند شرکت‌ها را وادار کند تا از حسابرسان باکفایت استفاده کنند و از این طریق، پیام اعتمادبخشی به بازار ارسال نمایند؛ اما در شرایط بی‌توجهی این نهادها، شرکت ممکن است انگیزه کمتری برای انتخاب حسابرس معتبر داشته باشد که این موضوع نیز به تضعیف کیفیت حسابرسی و افزایش ریسک حسابرسی منجر خواهد شد. نتایج به‌دست‌آمده با [وانگ و چنگ \(۲۰۲۳\)](#) هم‌راستا می‌باشد.

بررسی نتایج آماری فرضیه سوم نشان می‌دهد که کیفیت حسابرسی رابطه بین احساسات سرمایه‌گذاران و ریسک حسابرسی را تضعیف می‌کند. وبه این معناست که کیفیت فراوان حسابرسی می‌تواند تأثیر احساسات سرمایه‌گذاران بر ریسک حسابرسی را کاهش دهد یا حتی خنثی کند. به‌عبارت دیگر، وقتی فرایند حسابرسی با دقت و حرفه‌ای انجام می‌شود، آثار هیجانات و احساسات سرمایه‌گذاران بر گزارشگری مالی و ارزیابی ریسک‌ها کمتر خواهد شد. درواقع احساسات سرمایه‌گذاران معمولاً به نوسانات بازار، شایعات یا اخبار مرتبط با شرکت‌ها بستگی دارند و می‌توانند باعث

واکنش‌های هیجانی و تصمیم‌های غیرمنطقی شوند. این هیجانات ممکن است باعث تغییرات غیرواقعی در قیمت سهام یا تحلیل‌های مالی شوند. اما اگر حسابرسی، با کیفیت زیاد صورت گیرد، حسابرسان با استفاده از استانداردهای دقیق و رویکرد علمی، می‌توانند این نوسانات و احساسات را تصحیح کنند و از ارائه گزارش‌های مالی تحت‌تأثیر احساسات جلوگیری کنند. نتایج به‌دست‌آمده با بخشی از نتایج پژوهش [یانگ و همکاران \(۲۰۲۱\)](#) همسو می‌باشد.

بررسی نتایج آماری فرضیه چهارم نشان می‌دهد که کیفیت حسابرسی رابطه بین بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی و ریسک حسابرسی را تضعیف می‌کند. به عبارتی، زمانی که حسابرسی، با کیفیت زیاد انجام می‌شود، می‌تواند آثار منفی بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی بر ریسک حسابرسی را کاهش دهد. به عبارت دیگر، اگر سرمایه‌گذاران نهادی نسبت به نظارت و ارزیابی دقیق شرکت‌ها بی‌توجه باشند، ولی فرایند حسابرسی به‌طور مؤثر و حرفه‌ای انجام شود، ریسک‌های حسابرسی کاهش خواهد یافت و بی‌توجهی این سرمایه‌گذاران تأثیر کمتری بر دقت و صحت گزارش‌های مالی خواهد داشت. درواقع وقتی کیفیت حسابرسی زیاد باشد، حسابرسان با رعایت دقیق استانداردها و روش‌های علمی، نظارت مستقلی بر عملیات مالی شرکت‌ها انجام می‌دهند. این نظارت مستقل می‌تواند آثار منفی بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی را جبران کند؛ زیرا حتی اگر سرمایه‌گذاران نهادی در نظارت بر شرکت‌ها کوتاهی کنند، حسابرسان با استفاده از مهارت و تخصص خود می‌توانند ریسک‌های مالی و حسابداری را شناسایی کرده و آن‌ها را اصلاح کنند. نتایج به‌دست‌آمده با بخشی از نتایج پژوهش [مرشدزاده و چنگیز \(۱۴۰۲\)](#) همسو می‌باشد.

براساس نتایج این پژوهش، چندین پیشنهاد کاربردی برای مدیران شرکت‌ها، سیاست‌گذاران و سرمایه‌گذاران قابل ارائه است:

- براساس نتایج فرضیه اول پژوهش پیشنهاد می‌شود در صناعی که واکنش سرمایه‌گذاران به رویدادها معمولاً هیجانی‌تر است (مانند فناوری، خودروسازی یا دارویی)، نهادهای ناظر می‌توانند شرکت‌ها را تشویق یا حتی ملزم کنند که از حسابرسان با رتبه‌بندی بهتر استفاده کنند، چون این موضوع از شدت تأثیرات مخرب احساسات بازار می‌کاهد.
- براساس نتایج فرضیه دوم پژوهش، به نهادهای نظارتی مانند سازمان بورس پیشنهاد می‌شود الزاماتی برای افشای عمومی میزان مشارکت و نظارت و دقت سرمایه‌گذاران نهادی بر شرکت‌های سرمایه‌پذیر تدوین شود. شفاف‌سازی فعالیت‌های نظارتی آن‌ها می‌تواند نقش آن‌ها را در فرایند حاکمیت شرکتی تقویت کند و برعکس هر چه بی‌توجهی آن‌ها بیشتر باشد، فرایند نظارت که یکی از الزامات حاکمیت شرکتی است، تضعیف می‌گردد و در پی آن ریسک حسابرسی، افزایش می‌یابد.
- براساس نتایج فرضیه سوم پژوهش به مدیران مؤسسه‌های حسابرسی پیشنهاد می‌شود تلاش نمایند رتبه خود را بین مؤسسه‌های حسابرسی ارتقا دهند؛ با این کار، علاوه بر دریافت فرصت‌های کار و بازار کار بیشتر، آثار هیجانات و احساسات سرمایه‌گذاران بر گزارشگری مالی را خنثی نموده و به تبع آن، ریسک انجام حسابرسی را کاهش داده و از ارائه گزارش‌های مالی تحت‌تأثیر احساسات جلوگیری کنند.
- براساس نتایج فرضیه چهارم پژوهش به مدیران شرکت‌ها پیشنهاد می‌شود از مؤسسه‌های حسابرسی با رتبه بالا برای واگذاری حسابرسی شرکت خود، استفاده نمایند. با این کار، کیفیت زیاد حسابرسی، آثار منفی بی‌توجهی سرمایه‌گذاران نهادی و کوتاهی آن‌ها در امر نظارت را جبران کرده و درنهایت ریسک انجام حسابرسی را کاهش می‌دهد.

References

- Abbott, L. J., Parker, S., & Peters, G. F. (2004). Audit committee characteristics and restatements. *Auditing: A journal of practice & theory*, 23(1), 69-87.
- Appel, I. R., Gormley, T. A., & Keim, D. B. (2016). Passive investors, not passive owners. *Journal of Financial Economics*, 121(1), 111-141.
- Baker, M., & Stein, J. C. (2004). Market liquidity as a sentiment indicator. *Journal of financial Markets*, 7(3), 271-299.
- Brav, A., Jiang, W., Ma, S., & Tian, X. (2018). How does hedge fund activism reshape corporate innovation? *Journal of Financial Economics*, 130(2), 237-264.
- Cao, J., He, G., & Jiao, Y. (2025). Too sensitive to fail: The impact of sentiment connectedness on stock price crash risk. *Entropy*, 27(4), 345.
- Cassell, C. A., Drake, M. S., & Dyer, T. A. (2018). Auditor litigation risk and the number of institutional investors. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 37(3), 71-90.
- Chen, T., Dong, H., & Lin, C. (2017). Institutional ownership and audit quality: evidence from Russell index reconstitutions. Available at SSRN 2849685.
- Cohen, J., Krishnamoorthy, G., & Wright, A. (2010). Corporate governance in the post-Sarbanes-Oxley era: Auditors' experiences. *Contemporary Accounting Research*, 27(3), 751-786.
- Colbert, J. L. (1996). International and US standards-audit risk and materiality. *Managerial Auditing Journal*, 11(8), 31-35.
- Davis, A. K., Ge, W., Matsumoto, D., & Zhang, J. L. (2015). The effect of manager-specific optimism on the tone of earnings conference calls. *Review of Accounting Studies*, 20(2), 639-673.
- El Ghouli, S., Guedhami, O., Mansi, S. A., & Yoon, H. J. (2023). Institutional investor attention, agency conflicts, and the cost of debt. *Management Science*, 69(9), 5596-5617.
- Garel, A., Martin-Flores, J. M., Petit-Romec, A., & Scott, A. (2021). Institutional investor distraction and earnings management. *Journal of Corporate Finance*, 66, 101801.
- Hassani, M., & Yunes Hama, B. (2022). Analysis the relationship between Audit Fees & Audit Risk considering Restatement and Financial Distress. *Professional Auditing Research*, 2(6), 82-111. (In Persian).
- Heidarpour, F., Tari verdi, Y. & Mehrabi, M. (2013). The effect of investors' emotional tendencies on stock returns, *Financial Knowledge of Securities Analysis*, 6(17), 1-13. (in Persian).
- Kazemdokht, F. & Hassanzadeh, B. (۲۰۲۳). The relationship Fee Pressure and Audit Quality. *Professional Auditing Research*, 3(10), 116-139. (In Persian).
- Kempf, E., Manconi, A., & Spalt, O. (2017). Distracted shareholders and corporate actions. *The Review of Financial Studies*, 30(5), 1660-1695.
- Kordestani, G., Rezazadeh, J., Kazemi Olum, M., & Abdi, M. (2018). The investigation of audit market concentration impact on audit fees and audit quality. *Financial accounting research*, 10(2), 65-84. (in Persian).
- Lee, G., & Fargher, N. L. (2018). The role of the audit committee in their oversight of whistleblowing. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 37(1), 167-189.
- Li, H., Yang, M., Chan, K. C., & Gao, S. (2022). Do institutional investors' corporate site visits impact seasoned equity offering discounts? Evidence from detailed investor bids in SEO auctions. *Research in International Business and Finance*, 62, 101746.
- Liu, C., Low, A., Masulis, R. W., & Zhang, L. (2020). Monitoring the monitor: Distracted institutional investors and board governance. *The Review of Financial Studies*, 33(10), 4489-4531.
- Low, K. Y. (2004). The effects of industry specialization on audit risk assessments and audit-planning decisions, *The Accounting Review*, 79(1), 201-219.
- Mock, T. J., Wright, A., & Srivastava, R. P. (1998). Audit program planning using a belief function framework. In *Proceedings of the 1998 Deloitte & Touche University of Kansas Symposium on Auditing Problems*, (pp. 115-142).

- Morshedzadeh, M., & Changiz, Sh. (2013). The relationship between institutional investors' inattention and audit quality of companies listed on the Tehran Stock Exchange, *7th International Conference on Knowledge and Technology of the Third Millennium of Economics, Management and Accounting of Iran*, Tehran. (In Persian).
- Ninahal nahr, A. A. & Akbarpour, S. (2019). Investigating the Effect of Auditor's Experience on Audit Fees and Audit Quality in Companies Listed in Tehran Stock Exchange. *Journal of Accounting and Management Vision*, 2(6), 1-16. (In Persian).
- Peng, L., & Xiong, W. (2006). Investor attention, overconfidence and category learning. *Journal of Financial Economics*, 80(3), 563-602.
- Rong, Z., Wu, X., & Boeing, P. (2017). The effect of institutional ownership on firm innovation: Evidence from Chinese listed firms. *Research Policy*, 46(9), 1533-1551.
- Setayesh, M. H., Aljuafari, M. S., & Namazi, N. R. (2025). The role of emerging technologies on the quality of internal audit in Iraqi public universities. *Professional Auditing Research*, 5(19), 118-141. (In Persian).
- Sutton, C. V. (2025). Navigating Financial Turbulence with Confidence: Preparing for Future Market Challenges, *Crashes & Crises*. NuovoNova Ltd.
- Taylor, M. H. (2000). The effects of industry specialization on auditors' inherent risk assessments and confidence judgments. *Contemporary accounting research*, 17(4), 693-712.
- Vaez, S. A., GHANNAD, A., Ghalambor, M. H., & Anvari, E. (2024). Institutional investor inattention and audit quality. *Accounting and Auditing Research*. (In Persian).
- Wang, T., & Cheng, D. (2023). Executive shareholding, institutional investor shareholding and enterprise innovation. *European Journal of Innovation Management*, 26(6), 1744-1762.
- Wu, J., Habib, A., Weil, S., & Wild, S. (2018). Exploring the identity of audit committee members of New Zealand listed companies. *International Journal of Auditing*, 22(2), 164-184.
- Yang, J., Wu, H., & Yu, Y. (2021). Distracted institutional investors and audit risk. *Accounting & Finance*, 61(3), 3855-3881.
- Zhang, D., Pan, X., & Ma, S. (2023). The effects of institutional investors and their contestability on firm innovation: evidence from Chinese listed firms. *Research Policy*, 52(10), 104872.